

ESPais D'APRENENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

NECESSITATS DE FORMACIÓ DE LES LLEVADORES EN L'ATENCIÓ A LA SALUT SEXUAL I REPRODUCTIVA

Viñas Llebot, Helena

Universitat de Barcelona. Departament d'Infermeria de Salut Pública, Salut Mental i Maternoinfantil. Escola d'Infermeria. Grup ACOPI-UB

Pavelló de Govern, 3a planta.

c/Feixa Llarga s/n. 08907 L'Hospitalet de Llobregat (Barcelona)

hvinas@ub.edu

1. RESUM:

Estudi qualitatiu i interpretatiu sobre la detecció de les necessitats de formació de les llevadores que presten atenció a la salut sexual i afectiva a la població, en les unitats d'atenció a la salut sexual i reproductiva (ASSIR) de Catalunya. Es varen realitzar grups de discussió i entrevistes en profunditat amb llevadores assistencials. Es presenten les principals categories emergents relacionades amb les situacions de la pràctica professional i les competències desenvolupades.

2. ABSTRACT:

Qualitative and interpretative study on the detection of the training needs of midwives who pay attention to sexual and affective health in the population, in the units of attention to sexual and reproductive health (ASSIR) of Catalonia. Discussions and in-depth interviews with midwives were conducted. The main emerging categories related to the situations of the professional practice and the competencies developed are presented.

3. PARAULES CLAU: 4-6

ESPais D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

Necessitats formació, salut sexual i reproductiva, llevadores, competències.

4. KEYWORDS: 4-6

Training needs, sexual and reproductive health, midwives, competencies.

5. DESENVOLUPAMENT:

INTRODUCCIÓ

El desenvolupament professional continu (DPC) i la formació continuada són actualment un requeriment per aconseguir un nivell de qualitat en la prestació de serveis de salut a la població. Constitueix un deure per als professionals, el manteniment i actualització de les seves competències per a una pràctica que garanteixi la seguretat de les persones ateses, de la mateixa manera que és un dret l'oferta i l'accés de formació per aquests professionals.

L'atenció a la salut sexual i reproductiva es un dret fonamental de totes les persones. La Llei Orgànica 2/2010 de Salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs preveu accions tant en l'àmbit sanitari com en l'educatiu. A Catalunya, la cartera de serveis de l'ASSIR del Departament de Salut (2007) inclou l'assessorament en salut afectiva i sexual. En l'apartat sobre línies de servei proposa, mitjançant activitats formatives, millorar i actualitzar les competències dels/les professionals que presten atenció a la població.

La llevadora és la professional referent de l'equip de salut per atendre les demandes de la dona i població en relació a la seva salut sexual i reproductiva. Els avenços científics i les demandes socials, exigeixen professionals més compromesos en la prevenció i promoció de la salut de la dona. La competència necessària per a l'activitat professional es basa, entre altres aspectes, en la qualitat de la formació inicial rebuda i en el desenvolupament professional.

En aquest sentit, la Confederació Internacional de Llevadores (ICM) estableix una guia per a la formació, pràctica i recerca de la professió en el Codi Deontològic Internacional per a Llevadores (ICM, 2014a) que contempla les seves obligacions ètiques. En relació a l'acompliment de la professió i la formació, determina que per mantenir la competència en les pràctiques segures, les llevadores utilitzen coneixements actualitzats i basats en proves.

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

De la mateixa manera que cerquen activament el desenvolupament personal, intel·lectual i professional per integrar-lo en la seva pràctica. La ICM (2014b) també considera que cal regular i implementar un programa de desenvolupament professional continuat per a reforçar i impulsar la llevadora.

Així mateix, en la Llei 44/2003 d'ordenació de les professions sanitàries, hi consta entre d'altres principis rectoris sobre la formació dels professionals sanitaris, el considerar la formació continuada dels professionals sanitaris com el mitjà per l'actualització permanent de coneixements, i també, com un dret i un deure d'aquets. En la mateixa línia, el programa de formació de l'especialitat d'Infermeria Obstètrica Ginecològica (Llevadora) inclou la competència vinculada amb mantenir actualitzades les competències professionals (Ordre SAS/1349/2009).

Segons l'informe de la Unió Europea (2015) el DPC és una obligació ètica per a tots els professionals de la salut, per tal d'assegurar l'actualització de les seves competències i una atenció de salut de qualitat. L'estudi destaca la necessitat que els estats membres realitzin esforços per permetre que els professionals puguin dur a terme el seu DPC, considerant fins i tot les principals barreres identificades, sent aquestes la manca de temps i recursos.

La detecció i anàlisi de les necessitats de formació, és útil i imprescindible per a formular les línies, accions i recursos per desenvolupar processos formatius, que reverteixin en el manteniment i la millora de les competències professionals.

D'aquesta manera la detecció i avaluació de necessitats de formació és el pas previ de tota intervenció formativa degudament planificada (Stufflebeam, 1985). Planificar el procés formatiu des d'una perspectiva prèvia i d'anàlisi de la pròpia pràctica, promou i assegura millorar-la (Giné i Parcerisa, 2013). Així doncs, l'estudi de necessitats és indispensable per planificar i programar la formació.

Alonso i Martínez (2010) consideren la detecció de necessitats formatives un procés formal de recerca, tractament i anàlisi de dades. Aquest procés, permet dissenyar una estratègia

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

de formació que sigui útil als individus que integren l'organització, per a "l'adquisició de les competències necessàries per assolir els objectius organitzacionals, i per al desenvolupament professional" (p. 9). Els plans de formació han de generar oportunitats reals d'aprenentatge, que aconseguixin implicar els professionals en la incorporació de comportaments i coneixements que millorin el servei que presten.

Són diversos els enfocaments de models de detecció i anàlisi de necessitats formatives. Font i Imbernón (2011) proposen que l'anàlisi de necessitats de formació s'abordi des de la perspectiva basada en la discrepància i la basada en la participació, de manera que un pla de formació ha de procurar un equilibri entre les necessitats normatives i les participatives, per tal d'afavorir tant el desenvolupament professional institucional com el professional i personal. En aquesta línia es concreten dos models de detecció i anàlisi de necessitats formatives segons sigui el tipus de necessitat: el model normatiu o prescriptiu i el model col·laboratiu.

Per tot l'exposat, aquest estudi té per objecte detectar les necessitats formació percebudes i expressades per les llevadores, en relació a les competències desenvolupades en la pràctica professional en l'atenció a la salut sexual i reproductiva a Catalunya.

METODOLOGIA

Disseny. Estudi qualitatiu i interpretatiu. Mètode: descriptiu-comprensiu.

Subjectes i emplaçament. Llevadores de les unitats d'atenció a la salut sexual i reproductiva (ASSIR) de les àrees sanitàries d'atenció primària de Catalunya.

Recollida de dades. Generació de informació amb grups de discussió (GD) que es van enregistrar i transcriure. En el primer GD participaren sis llevadores que reunien l'atribut d'expertes, en el segon GD participaren cinc llevadores que reunien l'atribut de novelles, i en el tercer GD participaren sis llevadores que reunien l'atribut de gestores. Tots els GD

ESPais D'APRENENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

van complir l'atribut de diversitat territorial. En les entrevistes en profunditat varen participar quatre llevadores que complien l'atribut de formadores.

Anàlisi de dades. Comparació constant de les categories emergents fins la saturació de conceptes. Suport informàtic: programa NVivo versió 10 i versió 12.

Aspectes ètics. el projecte va ser aprovat pel Comitè de Bioètica de la Universitat de Barcelona. Les participants signaren el consentiment informat.

RESULTATS

Les aportacions de les informants han proporcionat informació sobre les competències que desenvolupen en la pràctica professional, i en la taula 1 es mostren a mode de síntesi.

A continuació es detallen les que han prioritzat, tan des del vesant que han considerat que aconsegueixen exitosament, com des del que senten que requereixen millorar.

Habilitats comunicatives

Els resultats mostren que desenvolupar habilitats de comunicació és imprescindible per detectar la demanda de la persona atesa i així poder adequar l'atenció a les seves necessitats de salut.

Les dades revelen que mitjançant la formació es poden millorar aquestes habilitats i en concret les informants proposen adquirir destreses en relació a: realitzar preguntes concretes sobre la salut sexual, utilitzar un llenguatge que sigui no intrusiu tot tenint present la diversitat sexual, emprar l'escolta activa el que implica estar atent al llenguatge corporal i a la comunicació visual (expressió facial, respectar els silencis,...). Les llevadores perceben que no sempre els hi és fàcil desenvolupar habilitats comunicatives; els motius d'aquesta circumstància estan relacionats amb el fet que els propis valors i

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

creences impedeixen abordar les qüestions que envolten la sexualitat. D'altra banda, les habilitats comunicatives per abordar la salut sexual depenen d'alguns trets personals i de com arribar als altres, per tant, l'experiència és un suport i l'aprenentatge esdevé una necessitat.

Així mateix, l'empatia i l'assertivitat són habilitats de comunicació que cal desenvolupar per detectar la demanda implícita de la persona atesa és a dir, esbrinar el motiu de consulta i també procurar fidelitzar a l'usuari/a. És important que la persona percebi que se li presta atenció i que interessa el què li està succeint. Per tant, es requereix formació específica en les habilitats d'empatia i assertivitat.

Suport emocional

Desenvolupar la competència que permeti oferir suport emocional és necessària per tal d'acompanyar a les persones quan es troben emocionalment afectades, com és el cas de la interrupció voluntària de l'embaràs, d'una pèrdua fetal, entre d'altres. Destacar que les llevadores es plantegen que cal millorar l'atenció que ofereixen en aquestes situacions, per tal d'acompanyar a la dona en el procés, i emprar estratègies que lo ho facin evident.

Actituds professionals

Els resultats mostren que d'una banda, es donen actituds de disposició professional com per exemple, atendre qualsevol circumstància que pugui presentar la dona i a que això és important per ella, com també el fet de prestar un servei a les persones. D'altra banda, es pot manifestar l'actitud de no acceptar una determinada situació, com en ocasions succeeix amb dones immigrants que venen acompanyades pel problema de la barrera idiomàtica, i en conseqüència pugui interferir en l'abordatge d'aspectes íntims de la salut sexual. S'han citat exemples concrets que han sorgit de les dades, tanmateix sigui quina sigui la situació que es presenti en la pràctica, les informants manifesten que la formació pot afavorir un treball personal en relació a les actituds. Per tant, es fa necessari aprendre a treballar les

ESPais D'APRENENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

pròpies actituds i així procurar que aquelles que cal millorar no interfereixin en l'atenció de salut.

Confidencialitat i confiança

Es tracta d'una competència que assegurí que la intimitat de la persona serà preservada en front algun familiar o la parella, o en qualsevol altra persona. Les llevadores en general manifesten que aquest fet influeix en la seva pràctica, ja que està present la condició de l'anonimat i per tant preservar la informació que es té de la persona. Tanmateix, les professionals han d'haver adquirit aquesta competència en la seva formació professional.

Detectar la demanda

Aquesta competència es relaciona amb la d'habilitats comunicatives ja que tot i que en ocasions és la persona atesa qui realitza la demanda explícitament, en d'altres són les professionals qui han de detectar la demanda implícita. Preval l'opinió que la manera de detectar la demanda és preguntar directament a la dona si la seva situació li preocupa, i en funció de la resposta actuar d'una manera o d'altra. Així mateix, forma part de la seva activitat preventiva el detectar, i en cas de que algun problema de salut que no resulti de la seva competència, poder derivar la dona a un altre professional especialitzat.

Detectar situacions de risc

És important que la llevadora desenvolupi la competència per detectar situacions de risc per tal d'identificar possibles problemes i prendre les decisions oportunes en les seves actuacions.

Cercar informació

Les llevadores aporten informació sobre determinades situacions en que han de desenvolupar la competència de cercar informació, per tal d'ampliar el ventall de possibles solucions per millorar l'atenció. En ocasions, troben dificultat per aconseguir-ho

ESPais D'APRENENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

i els hi representa un esforç, però l'obtenen de les fonts més diverses o bé d'algunes en concret que els hi són d'utilitat per resoldre les situacions de la pràctica.

Aprendre de la pràctica

Les professionals aprenen a partir de l'experiència en la pràctica. Sovint aquest fet es dona quan atenen a dones d'altres cultures, en situacions de diversitat sexual, i en definitiva en les que presenta la varietat de la pràctica.

Habilitats organitzatives

S'observa que entre les habilitats d'organització la gestió del temps és el que més preocupa a les llevadores. Opinen que tractar temes entorn la sexualitat no és una tasca senzilla, i que sovint requereixen dedicar més temps del que tenen programat. Per solucionar-ho empren estratègies perquè la dona no es quedi desatesa. També es destaca que mostrar disponibilitat pot variar en funció si l'atenció es realitza en l'àmbit rural o urbà. En el primer, el factor de proximitat i coneixença facilita el poder posposar la visita, mentre que en l'àmbit urbà la pot dificultar.

Reflexió crítica sobre la pràctica

Aquesta competència implica el desenvolupament d'una reflexió crítica en i sobre la pràctica professional. Es tracta d'un element fortament relacionat amb la concepció que la professional té sobre la sexualitat i l'atenció a la salut sexual, i amb les situacions de la pràctica.

CONCLUSIONS

La detecció i comprensió de les necessitats formatives de les llevadores ha permès identificar les competències més rellevants que cal desenvolupar i que són susceptibles de

ESPais D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

millorar amb formació. D'aquesta manera, es facilita el disseny de plans de formació adequats a la pràctica professional.

ESPais D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

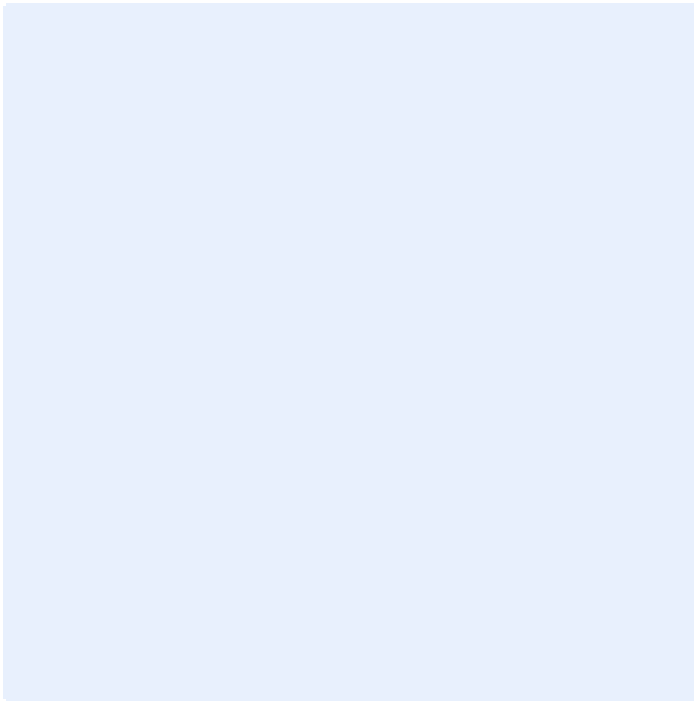
5.1. TAULA 1. Competències professionals: categories, descripció i nombre referències NVivo.12.

Name	Description	Number Of Coding
1. Competències professionals	Competències que les llevadores desenvolupen en la pràctica. S'inclouen tant les que consideren que aconsegueixen exitosament com aquelles que requereixen millorar.	301
1.1. Habilitats comunicatives	Característiques de les habilitats comunicatives en l'atenció a la salut sexual.	43
1.10. Habilitats organitzatives	Habilitat en planificar i gestionar el temps, organitzar el seguiment de la dona, i la disponibilitat de l'atenció en salut sexual segons territori.	30
1.11. Reflexió crítica sobre la pràctica	Reflexió crítica sobre la pràctica. Situacions que generen que la llevadora reflexioni sobre la seva pràctica	26
1.2. Empatia i assertivitat	Característiques del desenvolupament de la competència per establir una relació d'empatia i assertivitat.	18
1.3. Suport emocional	Situacions de la pràctica en que cal oferir i/o millorar el suport emocional a la dona i persona en l'atenció a la salut sexual i reproductiva.	6
1.4. Actituds professionals	Actituds per proporcionar atenció de salut sexual i reproductiva (de disposició i de no acceptar).	13
1.5. Confidencialitat i confiança	Característiques que afavoreixen o no la confidencialitat i confiança. Es consideren la intimitat i el territori.	14
1.6. Detectar demanda	Detectar la demanda explícita i la implícita, i habilitats o maneres de detectar-la.	13
1.7. Detectar situacions risc	Característiques de les situacions de risc i dificultats de les llevadores per realitzar la seva detecció.	23
1.8. Cercar informació	Cercar informació en diverses fonts per poder atendre a la dona en determinades situacions. Accessibilitat i dificultat.	4
1.9. Aprendre de la pràctica	Capacitat per aprendre de l'experiència en la pràctica professional, i aprendre actituds.	13

5.2. FIGURA O IMATGE 2

ESPais D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

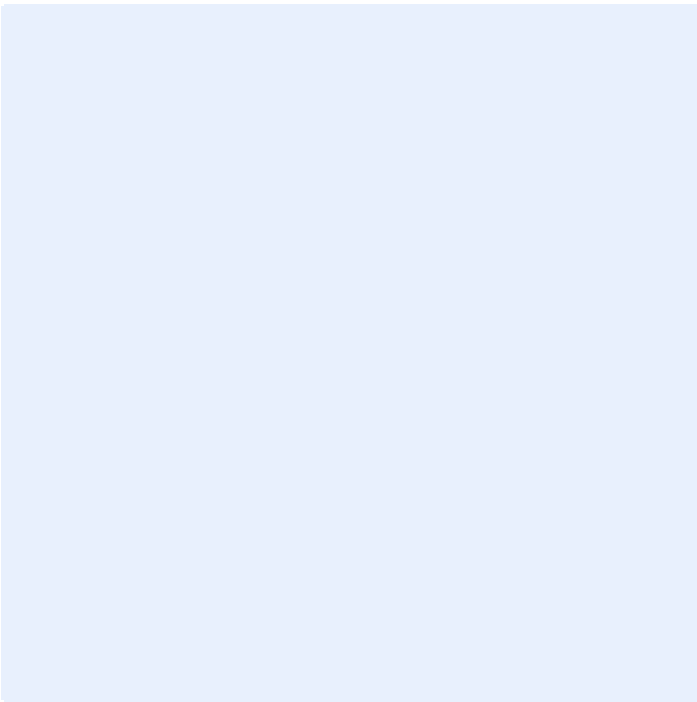

ESPais D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

FIGURA O IMATGE 3

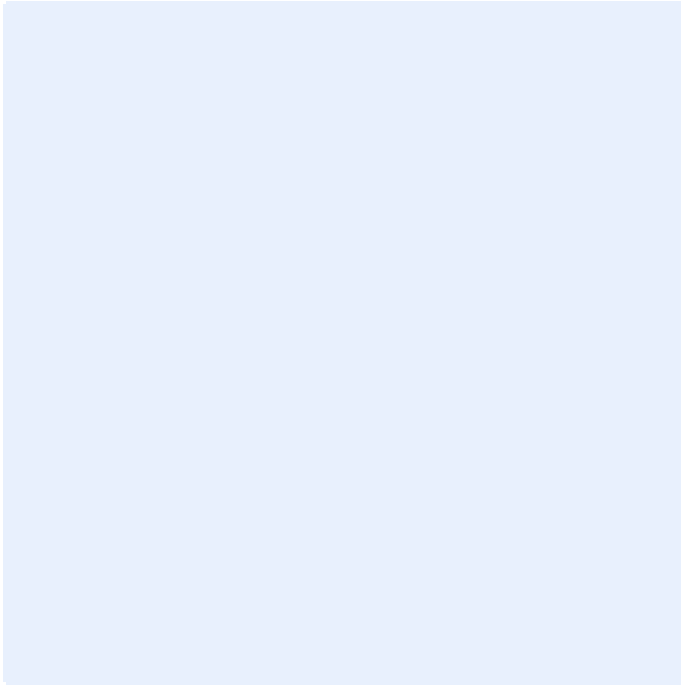
5.3. FIGURA O IMATGE 4

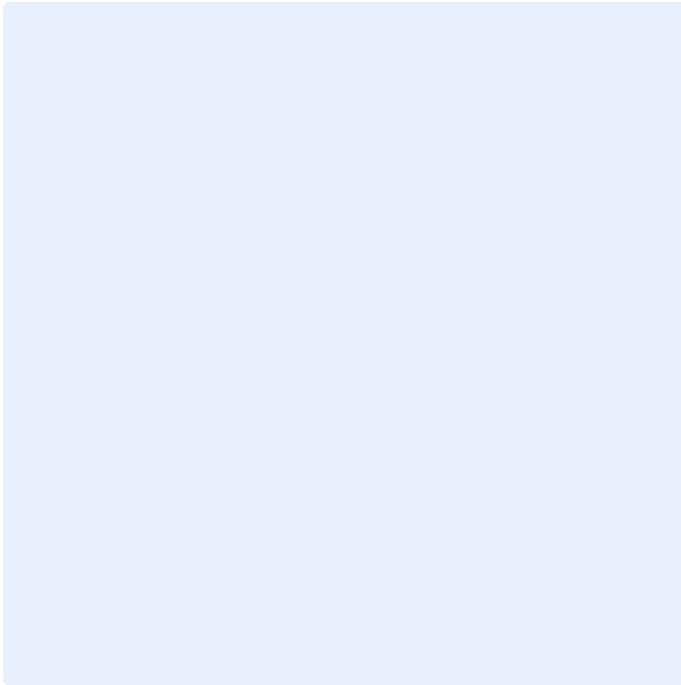

ESPais D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

FIGURA O IMATGE 5

5.4. FIGURA O IMATGE 6

ESPais D'APRENENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES (segons normativa APA)

Alonso, S., i Martínez, J. (2010). Escola d'Administració Pública de Catalunya. *Diagnosi de necessitats formatives en institucions públiques. Eines per als recursos humans*. Recuperat de http://eapc.gencat.cat/web/.content/home/publicacions/col_leccio_eines_per_als_recursos_humans/08_diagnosi_necessitats_formatives/docs/diagnosi_necessitat_formatives.pdf

Departament de Salut. Generalitat de Catalunya. (2007). *Cartera de Serveis de les Unitats d'Atenció a la Salut Sexual i Reproductiva de Suport a l'Atenció Primària*. Barcelona: Direcció General de Planificació i Avaluació.

Font, A., i Imbernón, F. (2011). Análisis de necesidades de formación. Analizar y detectar necesidades para una coherente planificación. Dins P. Pineda (Coord.), *Gestión de la formación en las organizaciones* (p. 37-61). Barcelona: Ariel.

Giné, N., i Parcerisa, A. (2013). Evaluar y aprender. Dins G. Bautista i A. Escofet (eds.), *Enseñar y aprender e la universidad* (p. 91-118). Barcelona: Octaedro.

International Confederation of Midwives. (2014a). *Código Deontológico Internacional para Matronas*. Recuperat de http://www.internationalmidwives.org/assets/uploads/documents/CoreDocuments/CD2008_001%20V2014%20SPA%20C%C3%B3digo%20Deontol%C3%B3gico%20Internacional%20Para%20Matronas.pdf

International Confederation of Midwives. (2014b). Educación básica y continua para matronas. Recuperat de

ESPais D'APRENENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

http://www.internationalmidwives.org/assets/uploads/documents/Position20Statements20-20Spanish/PS2008_00120V201420SPA20Educaci3B3n20bC3A1sica20_rev.pdf

Ley Orgánica 2/2010, de 3 de marzo, de salud sexual y reproductiva y de la interrupción voluntaria del embarazo, BOE 55. Sec I Pág. 21001 (2010).

Llei 44/2003, de 21 de novembre, d'ordenació de les professions sanitàries, BOE 280. Sec 21340 (2003).

Ordre SAS/1349/2009, de 6 de maig. *Programa formatiu de l'especialitat d'Infermeria Obstètrica Ginecològica (Llevadora)*, BOE núm. 129, Sec III Pág. 44697 (2009).

Stufflebeam, D., McCormick, C., Brinkerhoff, R., i Cheryl, N. (1985). *Conducting Educational Needs Assessment*. Boston: Kluwer-Nijhoff Publishing.

Unión Europea. (2015). *Study concerning the review and mapping of continuous professional development and lifelong learning for Health professionals in the EU. Final Report*. Recuperat de http://ec.europa.eu/health/workforce/docs/cpd_mapping_report_en.pdf